

לקראת שנת

עיונים בפרשת השבוע

מדברי

הוד כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש
זצוקללה"ה נבג"מ זיע"א

שנה ג / גליון ע"ד
ערש"ק פרשת ויחי
ה'תשס"ו

פתיח דבר

לקראת שבת פרשת ויחי, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדיה, את הקונטרס 'לקראת שבת' (גליון עד), והוא אוצר בלום מתוך רכבות עניני חידוש וביאור שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זיע"א.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים בשלימותם, ובאיזהו מקומן אף עברו עריכה קלה, ושגיאות מי יבין. ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו בתוכן העניינים), שם נתבארו הדברים באריכות, במתיקות ובתוספת מראי מקומות.

* * *

ויה"ר שנזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", ונזכה לשמוע תורה חדשה מפיו של משיח, "תורה חדשה מאיתי תצא", במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
מכון אור החסידות

מעמו וראו כי טוב ה'

הננו לבשר לקהל הלומדים כי ניתן להרשם כמנויים על הקובץ ולקבלו מידי שבוע באמצעות הדואר

בסך 10 ש"ח בלבד לחודש
(דמי טיפול ומשלוח)

לפרטים נא לפנות לטלפון 03-9604832
(ניתן להשאיר הודעה)

יוצא לאור על ידי
'אור החסידות'

מכון תורני להפצת תורת החסידות

ת.ד. 2033 כפר-חב"ד, 72915
טלפון: 03.9604832 פקס: 03.9607370

תוכן העניינים

מקרא אני דורש

הביאור בכך שנטלה המלכות מראובן ונתנה ליהודה, הגם שאותם המעלות של יהודה מצינו גם אצל ראובן ובאופן נעלה יותר.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק טו עמוד 439 ואילך)

יינה של תורה

"אל נא תקברני במצרים . . ונשאתני ממצרים וקברתני בקבורתם . . השבעה לי – וישבע לו" – וכי יעקב חשד ביוסף שבלא השבועה לא יקיים הבטחתו?

(ע"פ לקוטי שיחות חלק כה עמ' 270 ואילך)

חידושי סוגיות

"בני הם אשר נתן לי אלקים בזה" – "הראה לו שטר אירוסין ושטר כתובה", ביאור גדר ה"שטר אירוסין" וה"שטר כתובה" דיוסף, בהקדם ביאור גדר האירוסין ונישואין דקודם מ"ת.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק ל עמ' 241 ואילך)

הוספה – דרכי החסידות

אגרת קודש בענין מעלת העסק ב'עבודה'; וביאור מעלת ה'עבודה' על ה'השכלה'.

(מלוקטים מתורת כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע מליובאוויטש)

מקרא אני דורש

מדוע נתנה מעלת המלוכה ליהודה דווקא

הביאור בכך שנטלה המלכות מראובן ונתנה ליהודה, הגם שאותם המעלות של יהודה מצינו גם אצל ראובן ובאופן נעלה יותר

א. "ראובן בכורי אתה גוי' יתר שאת ויתר עז פחו כמים אל תותר גוי'" (פרשתנו מט, ג-ד). וביארו בזה, דראובן היה ראוי להיות יתר על אחיו ב"תלתא חולקין – בכירותא, כהונתא ומלכותא" (לשון התרגום) ובגלל חטאו שחילל יצועי אביו, ניטלו ממנו מעלות אלו.

והנה, יתרון המלכות שהיה ראובן צריך לקבל, ניתן ליהודה (וכפרש"י עה"פ "גור אריה יהודה" (מט, ט)), והטעם לכך שקיבל יהודה את המלוכה, מפורש הוא בכתוב: "מטרף בני עלית" – (וכפרש"י) "ממה שחשדתיך בטרופ טרף יוסף . . . סלקת עצמך ואמרת מה בצע וגוי'. וכן בהריגת תמר שהודה צדקה ממני. לפיכך כרע רבץ בימי שלמה איש תחת גפנו וגוי'".

ולכאורה אינו מובן:

דהנה, מעלותיו אלו של יהודה מצינו גם ביוסף – המעלה שסילק עצמו מ"חשדתיך בטרופ טרף יוסף" ע"י אמירתו "מה בצע וגוי'", היתה גם אצל ראובן, שאמר (וישב לו, כא) "לא נכנו נפש"; וגם המעלה דהודאת יהודה (במעשה תמר) "צדקה ממני" מצינו בראובן, שעשה תשובה ע"כ ש"חללת יצועי עלה", וכפי שאומר רש"י בפר' וישב (שם, כט) "עסוק היה בשקו ובתעניתו על שבלבל יצועי אביו".

ואדרבה, בשני הפרטים, מעלתו של ראובן גדולה, לכאורה, ממעלתו של יהודה:

א) מה שיהודה הציל את יוסף שלא יהרגוהו, לא היה זה בכוונה להחזירו לאביו, אלא בכדי למוכרו לישמעאלים. ובפרט: (א) שהיה בכוחו להחזירו ליעקב, וכפי שפירש רש"י (וישב לה, א) שהשבטים אמרו לו "אילו אמרת להשיבו היינו שומעים לך"; (ב) כוונתו באמירתו "מה בצע כו" היתה "מה ממון כו" (כפרש"י), והיינו, שמה שלא הניח להם להרגו היה רק משום שעיי"כ לא היה להם שום רווח ממון, ולכן אמר "לכו ונמכרנו לישמעאלים" (ע"מ להרוויח ממון).

משא"כ ראובן, שרצה להשיבו ליעקב. וכפי שאומר הכתוב במפורש "למען הציל אותו מידם להשיבו אל אביו".

ב) בהודאתו של יהודה (במעשה תמר) – (א) מצינו שעשה זאת רק פעם אחת – באמרו "צדקה ממני". (ב) ועיקר: באם לא היה מודה, היה גורם הריגת תמר (והעוברים שבמעיה), ומובן שהיה מוכרח להודות.

משא"כ בראובן: (א) תשובתו היתה באופן שכו"כ שנים לאח"ז המשיך לעסוק בעשיית תשובה (דהרי מכירת יוסף היתה לערך תשע שנים לאחר שבלבל יצועי אביו). (ב) תשובתו היתה באופן שהיה "עסוק" . בשקו ובתעניתו". (ג) הפעולה ד"בלבל יצועי אביו" היתה מפני ש"תבע עלבון אמרו" (רש"י וישלח לה, כב) - דהוא עשה זאת משום כיבוד אם – ועד שזה לא נחשב לו כלל לחטא, וכפי שרש"י מביא (סג) "ללמדנו שכולן שוין וכולן צדיקין שלא חטא ראובן" – ואעפ"כ הרבה ראובן בתשובה.

ועפ"ז תמוה ביותר: כיצד "מטרף בני עלית" מהוה טעם שיהודה ראוי למלכות יותר מראובן?

ב. ויובן זה בהקדים ביאור דברי רש"י ע"כ:

על "פחזו כמים" מפרש רש"י "הפחזו והבהלה אשר מהרת להראות כעסך וכו' לכך "אל תותר", אל תרבה ליטול כל היתרות הללו וכו' ומהו הפחזו אשר פחזת" (ורש"י ממשיך בפירושו על "כי עלית משכבי אביך").

ומהמשך לשונו מובן, שהסיבה לכך שניטלו מראובן "כל היתרות הללו" היא לא בעצם הפעולה ד"עלית משכבי אביך", אלא "הפחזו והבהלה שמהרת להראות כעסך" (ורק שה"פחזו והבהלה" התבטאו בענין ד"עלית משכבי אביך").

והיינו, שב"בלבל יצועי אביו" ישנם שני פרטים: א) עצם הבלבול; ב) מה שזה היה באופן של "פחזו כמים". ועבור כל אחד משני פרטים אלו היה עונש נפרד: ע"כ שבלבל יצועי אביו, נטלה ממנו הבכורה, וככתוב בדברי הימים (א ה, א) "ובחללו יצועי אביו נטלה בכורתו"; וע"כ ש"פחזו כמים" . מהר להראות כעסך" נענש ב"אל תותר, אל תרבה ליטול כל היתרות הללו" – כהונה ומלכות (שאותם מזכיר רש"י קודם לכן).

והביאור בחילוק זה: כהונה ומלכות נחלקות מבכורה בכך שהשפעתם היא בעיקר בשייכות לאחרים – דהמלך ענינו הוא להנהיג את העם; וכך גם כהונה, שאחד מעניניה העיקריים היא (כפי שרש"י מפרש כאן על "יתר שאת") נשיאות כפיים – לברך את בני".

משא"כ בכורה, שהיא מעלה בככור עצמו (שמשום כך הוא נוטל פי שניים בנחלה וכו'), ולא בשייכות עם אחרים.

וזוהי ההסברה בחילוק הנ"ל: על הענין ד"מהרת להראות כעסק", שכעס (על השני) הוא הנהגה של היפך דרישת טובת זולתו, ניטלו ממנו (במדה כנגד מדה) הכהונה והמלכות. ואילו על עצם ה"קלקול" של בלבול יצועי אביו, מכיוון ש"קלקול" זה הוא בו עצמו, לכן נענש בדומה לזה, בכך שניטלה ממנו הבכורה.

ג. וזוהי ההסברה מדוע נתנה המלכות ליהודה:

דהנה, ה"מטרף בני עלית" דיהודה, באה לפועל הצלה לאחרים: דע"י אמירתו של יהודה "מה בצע" הציל את יוסף מ"נהרגנו", והוציאֵהו עי"כ מהבור (ש"נחשים ועקרבים יש בו"); וכך גם במעשה דתמר, דע"י אמירתו "צדקה ממני" הציל את תמר משריפה.

משא"כ ראובן, הגם שתשובתו וכוונתו היו גדולים יותר מאצל יהודה (כנ"ל), זוהי מעלה בו כשלעצמו, ולא בשייכות לטובת והצלת הזולת: דמה שאמר "לא נכנו נפש . . השליכו אותו אל הבור הזה . . למען הציל אותו מידם להשיבו אל אביו", מראה על כוונתו הטובה – אבל לפועל לא ניצל יוסף עי"כ מסכנת מיתת רעב (ורק - ייד אל תשלחו בו").

[ובפרט ששבור היו נחשים ועקרבים (אע"פ שבפשוטו של מקרא אפשר לומר שראובן לא ידע מכך, ולכן זה לא הפריע לו – אבל עכ"פ לפועל היה יוסף בסכנה)].

וכך גם בנוגע למעלה דתשובתו ש"היה עסוק בשקו ובתעניתו", שאין זה ענין הנוגע לאחרים; ויתירה מזו: באם ראובן לא היה "עסוק בשקו ובתעניתו" בעת מכירת יוסף, אפשר שהיה מוצא עצה כצד להציל את יוסף (כשם שקודם לכן השפיע על אחיו ש"לא נכנו נפש"), וסו"ס היה מחזירו אל אביו; ודווקא משום שהיה עסוק בעצמו (אמנם בענינים נעלים – אך ענינים של עצמו) היתה מכירת יוסף.

ולכן דווקא "מטרף בני עלית" של יהודה – שהעמיד עצמו בפועל עבור השני, והודאתו בשייכות להצלת אחרים (תמר) – זוהי הוכחה שהוא הראוי למלכות, (שענינה הוא הפעולה עבור אחרים, כנ"ל).

יינה של תורה

הטעם שביקש יעקב מיוסף "השבעה לי"

"אל נא תקברני במצרים . . השבעה לי – וישבע לו".
וכי חשד יעקב ביוסף שבלא השבועה לא יקיים הבטחתו?

א. בפרשתנו (מו, כט–לא) מסופר כיצד קרא יעקב אבינו ליוסף ובקשו "אל נא תקברני במצרים . . ונשאתני ממצרים וקברתני בקבורתם", ולאחר שהשיב לו יוסף "אנכי אעשה כדברך" אמר לו יעקב "השבעה לי – וישבע לו".

וכבר תמהו רבים בזה, דלכאורה, מדוע לא הסתפק יעקב בהבטחתו של יוסף ודרש ממנו שישבע לו, וכי יעקב חשש שיוסף לא יקיים את דבריו?

והביאור בזה בפשטות, דע"י השבועה מוכרח האדם לעשות את הדבר שעליו נשבע, גם באם יהיו בזה קשיים וכו'. ומכיוון שבהיותם "בארץ לא להם" א"א לדעת איזה קשיים יעמדו בפני יוסף כשיבוא לקיים הבטחתו, לכן השביע יעקב את יוסף בזה.

ב. אך לכאורה עדיין אין זה מובן – דהרי גם יוסף ידע מכל הקשיים שיכולים לבוא, ובמילא, הבטחתו ליעקב "אנכי אעשה כדברך" כוללת גם שיעסוק בזה באופן של שבועה (ובפרט שיעקב אמר לו לפניו "שים נא ירך . . והשבע") – ומדוע היה יעקב צריך לחזור ולומר לו "השבעה לי"?

וי"ל הביאור (הפנימי) בזה, ובהקדים:

דהנה, בענין זה (דשלילת הקבורה במצרים) מצינו חילוק בין יעקב ליוסף: יעקב אמר "אל נא תקברני במצרים. ונשאתני ממצרים" – שלא ישאירוהו במצרים לאחר פטירתו אפילו באופן ארעי; משא"כ יוסף, שהשביע את בני"ו והעליתם את עצמותי מזה", והסכים לזה שארוננו ישאר במצרים עד לזמן ד"פקוד יפקוד".

והטעם לחילוק זה הוא: יעקב היה למעלה מגלות מצרים. ולכן, גם לאחר שירד למצרים היה מקומו שם בארץ גושן, שהיתה נבדלת ממצרים. ושם גופא, לא היה זה מצב של גלות, דלכנ"י היה "טוב ארץ מצרים גו' חלב הארץ", ויתירה מזו – "ויאחזו בה" – "לשון אחוזה" (ס"פ ויגש ובפרש"י); משא"כ יוסף היה (והתגורר) במצרים גופא.

ולכן, מכיון שיעקב היה למעלה מגלות מצרים, לא היה יכול גופו של יעקב להישאר כלל במצרים, משא"כ יוסף, שהיה צריך לפעול במצרים, ארונו נשאר במצרים כל זמן משך הגלות, בכדי שזכותו של יוסף תהיה עם בני"ו בגלותם.

[אלא שבכ"ז השביע יוסף את אחיו "והעליתם את עצמותי" – מכיון שכוונת הירידה למצרים היא לשם עליה שלאח"ז; דע"י שארוננו של יוסף היה במצרים נפעל, שבשעה שעלו בני"ו ממצרים 'העלו' עמם את עצמות יוסף ממצרים, ועי"ז העלו גם את ניצוצי הקדושה שהיו ב(עניני) מצרים].

וזוהו הטעם לכך שבקש יעקב מיוסף "השבעה לי":

היות ומצד (ענינו של) יוסף (הפעולה במצרים גופא) היה צריך להיות שארוננו של יעקב ישאר במצרים "בגין שיגין זכותיה על בנוי" (ל' הוזהר פרשתנו רכב, א) שנמצאים בגלות מצרים (ועי"ז יפעלו גם בעניני מצרים) – לכן רצה יעקב שהבטחתו של יוסף "אנכי אעשה כדברך" תהיה באופן של שבועה, למעלה מטעם ודעת, כך שלמרות שישנה הסברה (מצד ענינו של יוסף) להשאיר את ארונו של יעקב במצרים, יקיים יוסף את הבטחתו.

[כידוע, שענינה של שבועה הוא שע"י מקשר עצמו עם הדבר באופן שלמעלה מחשבונות, כך ששום טעם (וסיבה) לא יעכבוהו מלבצע את הדבר].

ג. אלא שעדיין דורש ביאור, מדוע היה כ"כ מופרך אצל יעקב שארוננו ישאר במצרים, בשעה שיכל זה לפעול עליה בעניני (ניצוצות של) מצרים?

וי"ל הביאור בזה: דהנה, "אין חבוש עצמו מבית האסורים" (ברכות ה, ב), ולכן, בכדי שבני"ו, בהיותם במצרים, יוכלו לעלות ממצרים וגם להעלות את עניני מצרים, צריך להיות להם קשר עם דבר שלמעלה ממצרים (– בית האסורים).

ולכן היה יעקב צריך להיות למעלה ממצרים, ואף להשביע את יוסף "ונשאתני ממצרים", מכיוון שבזה 'קישר' את יוסף עם מדרגת יעקב כפי שהוא עומד למעלה ממצרים ("ונשאתני ממצרים"). ועי"ז היה יכול להיות אח"כ בנוגע לכלל בני"ו "ואנכי אעלך גם עלה" – העליה מגלות מצרים.

ד. מכך ישנה הוראה ברורה לימינו אלה, בגלות זה האחרון:

כמה שמצב בני"י בגלות יהיה טוב – הן ברוחניות והן בגשמיות – שישנו "טוב ארץ מצרים גו' חלב הארץ"; לומדים תורה ומקיימים מצוות ועד שחיים בחיים רוחניים אמיתיים

[ע"ד "ויחי יעקב בארץ מצרים", כפי ביאורו של כ"ק רבינו הזקן – בעל התניא והשו"ע (לה) "היום יום", יח טבת), שמכיוון שיעקב העמיד במצרים "בית תלמוד", אזי גם במצרים היה "ויחי" – חיים]

– אך גם במצב כזה צריכה להיות תמיד הדרישה "ונשאתני ממצרים" – זוהי הרי גלות, אין זה המקום המתאים ליהודי, ומוכרחים לדרוש לצאת מן הגלות. וזה צריך להיות אצלו באופן של שבועה – שזהו דבר הנוגע בפנימיות נפשו.

וכפי שאומרים בכל תפלה ותפלה (בימות החול) "לישועתך קיווינו כל היום", שבזאת הוא מכריז ומודיע ג' פעמים בכל יום, שהוא מקוה לישועתך "כל היום" – כל היום ובכל יום.

וע"י הבקשה התמידית, שתובעים ומבקשים אצל הקב"ה את הגאולה – מתנהגים בגלות כפי רצון הקב"ה (שהוא שלח את בני"י לגלות), ואז אין הגלות פועלת ירידה ח"ו ור"ל אצל בני"י, אלא להיפך: "ונשאתני ממצרים" – ממצרים גופא נעשה "ונשאתני", העליה – יתרון האור מן החושך – ועד לדרגת "נשא את ראש בני ישראל", של כל יהודי וכל בני"י.

חידושי סוגיות

בגדר אירוסין ונישואין דקודם מתן תורה

"בני הם אשר נתן לי אלקים בזה" – "הראה לו שטר נישואין ושטר כתובה", ביאור גדר ה"שטר אירוסין" וה"שטר כתובה" דיוסף, בהקדם ביאור גדר האירוסין ונישואין דקודם מתן תורה

– ויאמר בני הם אשר נתן לי אלקים בזה" (ויחי מה, ט)

בפשטות שהכירם מקולם וכיו"ב (ובפרט שהיו רגילים אצלו³), או שיעקב הבין דכאשר קרבו ימיו למות יביא יוסף את בניו אתו כדי שיברכם יעקב לפני מותו⁴) – ומהי שאלתו "מי אלה" ? – ולכן פירש]

מקשה בפרש"י

"שטר אירוסין ושטר כתובה"

א. "וירא ישראל את בני יוסף ויאמר מי אלה, ויאמר יוסף אל אביו בני הם אשר נתן לי אלקים בזה"¹. ופרש"י כוונת שאלתו של יעקב "מי אלה"

[דלפי פשוטו תמוה: הרי רש"י פירש התיבות "וירא ישראל את בני יוסף" – "בקש לברכם", ז.א. שידע שהם בני יוסף (ואף ש"עיני ישראל כבדו מזוקן לא יוכל לראות"² – י"ל

(1) פרשתנו מה, ח-ט.

(2) כפפסוק שלאח"ז (מח, י).

(3) כפרש"י לעיל מה, א. וראה לקמן בפנים.
(4) כפרש"י שם ד"ה ויקח (והרי יעקב ידע שיוסף בא עתה – שם, ב). וכמו שיצחק ברך אותו לפני מותו. ועפ"ז מתורץ מה שפירש רש"י "בקש לברכם ונסתלקה שכניה ממנו כו" – שהוא לכאורה דרש ולא פירש כפשוטו (ככמה מפרשי התורה: רשב"ם, פענח רזא, ספורנו, אוה"ח ועוד), דזה ש"וירא ישראל את בני יוסף ויאמר מי אלה" הוא מפני שעיני ישראל כבדו מזוקן ("ראה שהם בני אדם אבל לא הכיר

משאר אומות בגיורתה חלילה אלא ודאי נתגירה קודם" [וכמו שפירש"י לעיל עה"פ¹¹ וישתחו ישראל על ראש המטה] – "על שהיתה מטתו שלימה . . שהרי יוסף . . עומד בצדקו"¹².

ולכן פירשו¹² שיעקב לא חשד שמה יש בהם פגם יחוס, אלא "שחשב יעקב . . שלא לקח יוסף את אסנת רק לפילגש בלא אירוסין ובלא כתובה כיון שלא לקחה מעצמו בבחירתו רק על פי המלך שנתנה לו לאשה . . לכך הראה לו שטר אירוסין ושטר כתובה לראי' שהיא אשתו ממש ולא פילגש שהרי אין כותבין כתובה לפילגש"¹³.

אבל לכאורה לא העלו עדיין ארוכה לתמי' הנ"ל – כי אף שלא הי' בנשואי אסנת שום איסור שהרי גם לאברהם הייתה פילגש (ורק ש"בני הפילגשים אשר לאברהם" שלחם מעל יצחק בנו, ועד ש"שם טומאה מסר להם"¹⁴)

(11) מז, לא.

(12) בצידה לדרך. וראה גם לבוש האורה בסופו. אמרי שפר. ועוד.

(13) ראה גם פירוש מסכת כלה רבתי לראב"ן הירחי (טברי' תרס"ו. ירושלים, תשל"א) ע' לג – בפירוש בני תשע מדות: אם אנס את הפנוי' שהיא ביאת זנות והוולדות ממזרים דרבנן וע"ז נאמר בב"ר* וירא ישראל את בני יוסף ויאמר מי אלה מהיכן יצאו אלה שאינן ראויים לברכה ויוסף אמר בני הם אשר נתן כו' בזה הראה לו שטר אירוסין ושטר כתובה. ולכאורה אפ"ל כן גם בכונת המהרש"ל** שבעה ערות. – ולא "ממזרים" מאיסורי עריות.

(14) ח"ש כה, ו בפרש"י שם.

(* וכבר העירו שכב"ר לפנינו ליתא. והלשון שהעתיק הוא מפרש"י עה"ת.

** וע"ד הלשון במס' כלה שם "נמצאו בני" באין לידי ממזרות, מכאן אמרו עשרה הם כממזרים ואינם ממזרים". וראה נדרים כ, ב ובפרש"י ורא"ש שם. והיינו ש"פוגם את הולד" (לי' הראב"ד בבעלי הנפש שער הקדושה, הובא בב"י לטאו"ח סר"מ).

"מהיכן יצאו אלו שאינן ראויין לברכה" (ובא בהמשך לזה ש"בקש לברכם ונסתלקה שכינה ממנו כו" (כמ"ש רש"י בד"ה שלפנ"ז), שמזה הבין יעקב שבני יוסף אינם ראויים לברכה⁵): וע"ז ענה יוסף "בני הם אשר נתן לי אלקים בזה" – "הראה לו שטר אירוסין ושטר כתובה".

וכתבו במפרשים⁶, שיעקב חשד אשר בני יוסף "אינן ראויין לברכה" מפני שלא נולדו בכשרות כדת וכהלכה – שמה לקח יוסף אשה מבנות המצריים או משאר אומות (ולא גיירה) – וע"ז הראה לו יוסף שטר אירוסין כו', להוכיח שנשאה לאשה "בענין שייתפסו בה קידושין וקידשה בקידושין גמורים"⁷.

וכבר תמחה על פירוש זה⁸ – "הלא⁹ כל י"ז שנה היו יושבין ועוסקין בתורה לפניו . . א"כ הרי בודאי ידע והכיר אם יש בהם פגם ייחוס או לאו ולא הי' צריך להראות לו בשביל זאת שטר אירוסין ושטר כתובה", ועוד – "איך⁹ אפשר להעלות על הלב . . לחשוד את יוסף שבא על אחת מכל העריות כו"¹⁰. . והוא ודאי שלא חשד יעקב ליוסף שלקח אשה מבנות המצריים או

מי הם" – לי' הספורנו). וראה מפרשי רש"י.

(5) כן משמע ברא"ם כאן. ומ"ש רש"י בהמשך פירוש "לפי שעתידי ירבעם ואחאב לצאת מאפרים והוא ובניו ממנשה" (ולא לפי שהם לא היו ראויים לברכה) לא הי' ידוע ליעקב; וכונת רש"י "לפי שעתידי כו" היא – שזהו הטעם אליבא דאמת מדוע "נסתלקה ממנו שכינה".

(6) מהרש"ל הובא בהואיל משה, מנחת יהודה, ושפ"ח.

ועוד. וראה גם ספר זכרון על פרש"י. משכיל לדוד כאן.

(7) משכיל לדוד כאן.

(8) ראה לבוש האורה כאן. ובארוכה בצידה לדרך.

(9) לי' הצידה לדרך כאן.

(10) קושיא זו הקשה על דברי המהרש"ל שאינן בני

קידושין והם ממזרים. וראה לקמן הערה 13.

שלקחה לאשה ולא לפילגש לפי שהי' חכם הרואה את הנולד". אבל מלבד הקושיא הנ"ל (סעיף א) שיוסף לא הי' צריך שטר אירוסין "להראות ראי' ברורה לאביו יעקב שלקחה לאשה ולא לפילגש", כי לזה מספיק שטר כתובה – הרי אין כל רמז בפרש"י שיוסף עשה כן מלכתחילה "לפי שהי' חכם הרואה את הנולד" (וגם צ"ע בעצם הסברא, שיוסף חשש מראש שאביו יעקב לא יאמין לדבריו שלכן עליו להכין "ראי' ברורה" שנשא אשה באירוסין).

ויש שתירצו²¹ ע"ד ההלכה "עם מ"ש הרמב"ם בריש הל' אישות דקידושי שטר וביאה הן מהתורה וקידושי כסף מד"ס ופירשו שם המפרשים דקרי לה מד"ס משום שאין מפורש בתורה קידושי כסף אלא מג"ש ילפינן להו קיחה קיחה משדה עפרון וידוע דקיי"ל דאין אדם דן ג"ש מעצמו אא"כ קיבלו מרבו ויוסף כשפירש מאביו י"ל דאכתי לא הוה גמיר להך ג"ש ולכך לא הי' יכול ללמוד כן מדעתו (ולא קידש בביאה דרב מנגיד אמאן דקדיש בביאה²², ולכן הוזקק לקדש בשטר).

אבל, לכאורה, כ"ז הוא ע"ד הפלפול וההלכה, משא"כ פרש"י עה"ת שהוא ע"ד הפשט דוקא.

ולכן נראה, שאין כוונת רש"י ב"שטר אירוסין" לשטר שבו נתארסה, לקידושי שטר [ובפרט שבפשוטי המקראות ובפרש"י עה"ת לא מצינו – גם לאחרי מתן תורה²³, וכש"כ לפני

– מ"מ, את"ל שבכנים אלו יש איזה חסרון בקדושתם כו' (עד שאין ראויים לברכה) איך לא הרגיש זה יעקב במשך כל י"ז שנים אלו?

ועוד זאת: כדי להוכיח שאסנת לא הייתה פילגש אלא אשתו, הי' מספיק להראות לו שטר כתובה ואין צורך להראות שטר אירוסין – שהרי לפרש"י¹⁵ זהו ההפרש בין נשים ופילגשים, "נשים בכתובה פילגשים בלא כתובה", וכיון שיש לה כתובה ודאי שאינה פילגש.

וביותר תמוה: בדחז"ל (שלפנינו) – תרגום יונתן¹⁶ ומס' כלה¹⁷ – אכן נזכר רק שטר כתובה ולא שטר אירוסין; ומה הזקיקו לרש"י להוסיף שטר אירוסין?

מבאר ההכונה כאן לשטר ראייה

ב. גם צריך להבין מ"ש רש"י "הראה לו שטר אירוסין ושטר כתובה" – דלכאורה: בשלמא שטר כתובה הוא דבר הרגיל בכל נישואין (ולהעיר שגם אצל האומות ישנו ענין של כתובה, וכדמצינו לעיל גבי שכס¹⁸, שאמר "הרבו עלי מאד מהר", ופרש"י "כתובה") – אבל מהכיא תיתי לומר שיוסף קידש את אסנת בקידושי שטר דוקא, עד שיהי' שטר אירוסין תחת ידו¹⁹!?

יש מפרשים²⁰, שיוסף עשה כך מלכתחילה "כדי שיוכל להראות ראי' ברורה לאביו יעקב

(15) ח"ש שם.

(16) עה"פ.

(17) רבתי – פ"ג.

(18) וישלח לד, יב.

(19) להעיר ממדרש הגדול "הוציא לו אסנת וכתובתה

עמה כו' מהו בזה בכתובה וקדושין לפי שעתן".

(20) צידה לדרך כאן בסופו.

(21) משכיל לדוד בפרש"י.

(22) קדושין יב, ב. וש"נ.

(23) ורק בכסף – ראה פרש"י משפטים כא, ח-ט.

פה הלכה למשה מסיני", וגבי יעקב כתב²⁸ "ותרייג מצות שמרתי", שמזה מובן שהוא הדבר בנוגע ליצחק (ומפורש בפרש"י²⁹ שקיים כו"כ מצות) – ומ"מ לא נתפרש (בפש"מ) שקידשו נשותיהם לפני שנשאו אותן; ואדרבה – מפשטות לשון הכתובים גבי יצחק³⁰, "ויביאה יצחק האהלה שרה אמו ויקח את רבקה ותהי לו לאשה", משמע, שלא היו קידושין לפני כן, אלא הכניסה תיכף לביתו.

[בדרז"ל מצינו אמנם שיצחק קידש את רבקה, אם ע"י הכלי כסף וכלי זהב שנתן אליעזר לרבקה³¹, או כשבאה לביתו³² – אבל כ"ז לא הובא כלל בפרש"י על התורה].

וכן מצינו ביעקב, דכאשר הכניס לבן את לאה ליעקב במקום רחל ויבוא אלי, היתה טענת יעקב רק "למה רימיתני"³³, אבל לא ערער על נישואין כאלו בלי קידושין³⁴.

ומכיון שפשטות המקראת מורה שלא היו אירוסין לפני הנישואין אצל האבות – את"ל

מ"ת – שהאשה מתקדשת בשטר²⁴] – אלא ל"שטר" במובנו הרגיל והפשוט (גם אצל "בן חמש למקרא"): שטר הנכתב (רק) לראי' על איזה דבר, לזכרון דברים. וכן בענינו שהי' אצל יוסף שטר ראי' על אירוסיו²⁵.

אבל גם לפירוש זה צ"ע, מדוע כתב יוסף שטר ראי' על האירוסין שלו, דבר שלא מצינו לו חבר במשך כל הדורות²⁶, וכ"ש וק"ו בזמן האבות והשבטים (וכנ"ל, דוחק לומר שכתב זה רק כדי שתהי' לו "ראי' ברורה לאביו יעקב" שנשא אשה באירוסין)?

מקדים ביאור גדר אירוסין ונישואין קודם מ"ת

ג. ויובן כל זה בהקדים בירור כללי בענין אירוסין ונישואין לפני מ"ת:

דבר פשוט, גם לפי פשוטו של מקרא, שקיים אברהם אבינו כל התורה כולה עד שלא ניתנה, וכפרש"י²⁷ שקיים אפילו "גזרות (דרבנן) . . שניות לעריות כו' . . תורה שבעל

24 ע"ד ההלכה ראה קדושין (ה, א) הלימודים לקידושי שטר.

25 להעיר מספר השטרות לר"י ברצלוני (ע' 10): "ואשכחן בנוסח עתיקי בקצת חיבור השטרות דכתב בהו הכי שטר אירוסין וזהו טופס זכרון עדות שהי' בפנינו איך פלוני בר פלוני אמר לפנינו כו' שקבלתי עלי . . למיכתב לה בכתובתה בשעת נשואין כו'", ומביא שם עוד נוסח של "ספר אירוסין" – ומוכתב שהיו שם רק לראי'. ובס' השטרות שם מסיק "ולעניות דעתין האי נוסחא דהאי שטרא לא מקרי אירוסין . . שטר אירוסין . . הוא שאמרו עליו . . חכמי המשנה . . האשה נקנית . . בשטר". ע"ש. ולהעיר מקידושין (ט, ב) דמפרש "שטרי אירוסין" היינו "שטרי פסיקתא", "התנאים שביניהם וממון שפוסקין זה לזה" (רש"י שם), שהוא שטר ראי'.

26 אבל להעיר מס' השטרות שבהערה שלפנ"ז.

27 תולדות כו, ה (מב"ר פס"ד, ד. וש"נ).

28 וישלח לב, ה.

29 תולדות כו, יב. כו, ג. ט.

30 ח"ש כד, סז.

31 ראה מדרש לקח טוב ח"ש כד, נג. וראה מדרש הגדול ומדרש אגדה שם כד, כב. חזקוני שם כד, נג. וראה מס' כלה בתחלתה; כלה רבתי פ"א "ברכת חתנים". תוד"ה שנאמר – כתובות ז, ב. ועוד. – אבל בפרש"י (ח"ש כד, נז) מפורש שגם לאח"כ היתה פנוי'. וראה לקו"ש חט"ו ע' 168 הערה 33.

32 פענח רזא שם כד, סז. וראה מאמרי אדמו"ר האמצעי ח"ש ע' ר"ט ואילך, רכו ואילך).

33 ויצא כט, כה.

34 ע"ד ההלכה – ראה חדא"ג מהרש"א סנהדרין (יט), ב ד"רחל נתקדשה מן הדין בשכר שבע שנים כמ"ש (ויצא כט, כא) הבה לי [את] אשתי והיינו שנתקדשה לו כבר והיא אשתו', ולא נתקדשה בביאה (י"לא ה"ל קדושי לאה קדושי טעות דיעקב ודאי לא הי' עושה בעילתו בעילת זנות").

"אשת איש" כאשר עדיין "לא נבעלה ולא נכנסה (אפילו) לבית בעלה". ואין זה אלא חידוש התורה, שהאדם קונה "אותה תחלה . . . ואחר כך תהי' לו לאשה", היינו שהתורה חידשה לא רק את החיוב, שהאדם צריך לקדש את האשה תחלה, אלא גם עצם האפשרות לקנות אשה (לפני נישואי' בפועל), שרק ציווי התורה הוא המהווה מציאות ("ליקוחין") כז'37.

ויש לומר, שגם ע"פ פשוטו של מקרא כן הוא – דאף שענין זה לא הובא בפירושו רש"י על התורה^{37*} (היינו – בלימוד ע"ד הפשט), וכבר נת' כמ"פ שאין פירושי רש"י על התורה מוכרחים להתאים עם המבואר בחלק ההלכה שבתורה, כי רש"י לא בא בפירושו אלא לפרש פשוטו של מקרא³⁸ – הרי ענין זה (בנוגע לגדר אירוסין) הוא מילתא שבסברא (גם בדרך הלימוד ע"ד הפשט).

ומה שכתב רש"י עה"פ³⁹ (אצל לוט) "חתניו לוקחי בנותיו" – "חתניו, שתי בנות נשואות כו'; לוקחי בנותיו, שאתן שבבית ארוסות להם", הרי להדיא שהי' גדר "ארוסה" גם לפני מ"ת (ואפילו אצל לוט) – ברור שאין הכוונה בזה לדין ארוסה שלאחר מ"ת (שבלאה"כ תמוה לומר שאנשי סדום "לוקחי

שס"ל לרש"י שאינו כן, אלא שקידשו נשותיהן לפני הנישואין, הו"ל לכתוב כן בפירושו.

ד. ויש לומר הביאור בזה:

בנוגע לאופן הנישואין לפני מ"ת כתב הרמב"ם בריש הל' אישות "קודם מ"ת הי' אדם פוגע אשה בשוק אם רצה הוא והיא . . . מכניסה לתוך ביתו ובועלה בינו לבין עצמו ותהי' לו לאשה", וממשיך: כיון שנתנה תורה נצטוו ישראל שאם ירצה האיש לישא אשה יקנה אותה תחלה בפני עדים ואחר כך תהי' לו לאשה שנאמר³⁵ כי יקח איש אשה . . . וליקוחין אלו הן הנקראין קידושין או אירוסין בכל מקום . . . וכיון שנקנית האשה ונעשית מקודשת אע"פ שלא נבעלה ולא נכנסה לבית בעלה הרי היא אשת איש והבא עלי' חוץ מבעלה חייב מיתת ב"ד.

ויש לומר, שזה שלפני מ"ת לא היו קיימים "ליקוחין אלו . . . הנקראין קידושין או אירוסין" אינו (רק) מפני שעדיין לא נצטוו ע"ז, אלא משום שלפני הדיבור אין כל ענין "ליקוחין" הללו. שהרי ענין "אשת איש" (בפשטות) אינו שהאשה קנוי' לבעל כחפץ הנקנה לאדם, אלא שהאיש ואשה חיים ביחד, ע"ד לשון הכתוב³⁶ "ודבק באשתו". ולכן, לולא ציווי ותוקף התורה, אין מקום לומר שיש "ליקוחין" שבכחם לפעול קשר שיחול על האשה שם

(37) ראה רש"י סנהדרין נו, ב ד"בעולת בעל יש להם דכתיב (וירא כ, ג) והיא בעולת בעל ולא כתיב והיא אשת איש אלמא הנן מת משום בעילתו של בעל ולא מפני קידושין וחופתו.

(37*) וראה רש"י קדושין כ, י: למדנו שאין קידושין לעו"כ.

(38) רש"י בפירושו כמ"פ (בראשית ג, ח. שם, כד. ועוד).

(39) וירא יט, יד.

אבל ע"ד הפשט ע"ז: בנוגע לרחל - מש"נ "הבה את אשתי" בפשטות היינו המיועדת להיות אשתי; ובנוגע ללאה – כיון שכוננת יעקב היתה לרחל, הרי זה קידושי טעות, דע"ד הפשט לא עלתה ע"ד יעקב שלבן ירמה אותו לאחר שפירש "ברחל בתך הקטנה".

(35) תצא כד, א.

(36) בראשית ב, כד.

פירושו "שידוכין", ו"שטר אירוסין" היינו שטר של ראי' שנתקשר בשידוך. והטעם לזה שהי' בידו שטר לראי' על שידוכין הוא משום שרצה להחמיר ע"ע ולהתנהג כפי האפשרי שיהי' אצלו עכ"פ מעין הקידושין שלאחרי מ"ת. ולכן כתב "שטר אירוסין" – שלא זו בלבד שנישואיו לא היו באופן של "אדם פוגע אשה בשוק. . . מכניסה (תיכף) לתוך ביתו כו", כ"א) שהיו אצלו אירוסין, היינו שידוכין כו' וזמן הכנה להנישואין [שבזה לחוד אין חידוש, דודאי גם אצל האבות הי' כן⁴³ (ואפילו אצל בנות לוט), וכנ"ל] – אלא עוד זאת, שכתב אירוסין אלו בשטר, שיהי' לראי' שכן עשה, שבזה ניתן תוקף מיוחד בהתחייבות השידוכין שלו, שלא יוכלו להתחרט ממנה, ע"ד ומעין האירוסין שלאחרי מ"ת, שפועלים ומהווים ענין "אשת איש".

וכמובן בפשטות: בפעולה שאינה בת קיימא, אין תועלת בכתיבת שטר לראי' בעתיד על פעולה זו; ורק בפעולה בת קיימא כותבים שטר לראי', כדי שלא יוכלו להכחיש בעתיד.

43) להעיר דרב מנגיד על דמקדש בלא שידוכי (קידושין יב, ב. וש"נ. ולהעיר ממדרש לקח טוב שבהערה 31). – וצע"ק מרמב"ם הנ"ל (רס"ד) שכן הי' מנהג כל העולם כולו לפני מ"ת!

44) וי"ל גם ע"ד ההלכה, שהוא ע"ד גדר עדים בקידושי אשה לאחר מ"ת, שמכיון שקידושין הוי חב לאחרני (ראה קידושין סה, ב. וראה חידושי הרשב"א שם), לכן צריך שהקידושין גופא ייעשו באופן הקיים ושייך גם (לאחרינא) לעלמא, וזהו רק כאשר ישנם עדים בשעת מעשה הקידושין*. ומעין זה י"ל שע"י כתיבת האירוסין (הקשר שביניהם) בשטר נעשה דבר הקיים ומפורסם גם לכו"ע. ואכ"מ.

(* ולכן הם עדי קיום – ראה תומים ס"צ סק"ד. ובארוכה צפע"ז כללי התהומ"צ ע' עדות, עדי קידושין. וש"נ. לקו"ש ח"ט ע' 188 ואילך.

בנותיו" של לוט התנהגו ע"פ דין תורה!), אלא הכוונה לשידוכין. דפשיטא שגם לפני מ"ת הי' ענין השידוכין וזמן הכנה לפני הנישואין, וע"ד מה שמצינו אצל רבקה,⁴⁰ שאמה ואחי' ביקשו שינתן לה "זמן י"ב חדש לפרנס את עצמה בתכשיטים" – אבל אין בכח שידוכין אלו לפעול חלות ענין חדש, "אשת איש" על האשה.

וזהו הטעם שלא מצינו שהאבות (והשבטים) קידשו את נשותיהם לפני הנישואין⁴¹ – כי זה שקיימו האבות את כל התורה כולה עד שלא ניתנה, היינו במצות כאלו שגם לפני מתן תורה יתכן קיומן באופן ע"ד לאחר מ"ת, אלא שעדיין לא נצטוו על עשייתן; משא"כ מצות שכל גדר קיומן נתהווה רק על ידי הציווי – אין מתאים לומר שקיימו אותן לפני מ"ת. והוא הדבר בנדון קידושי אשה, מכיון שכל גדר הקידושין נתחדש ע"י ציווי התורה, לא שייך שקיימו זה לפני מ"ת⁴².

עפ"ז מבאר מדוע כתב יוסף שטר אירוסין

ה. ע"פ הנ"ל יש לבאר תוכן החידוש שמצינו אצל יוסף, שכתב "שטר אירוסין":

על פי האמור לעיל מובן ש"אירוסין" כאן

40) פרש"י ח"ש כד, נה.

41) וראה בית האוצר (להר"י ענגל) כלל א אות יז.

42) בצפע"ז עה"ת שמות (ב, א) דעמרם "הוסיף דין של נישואין, ב"ב דף קכא, ועמ"ש הרמב"ם בה' מלכים (פ"ט ה"א) דעמרם הוסיף דינים ומצות".

אבל מזה שרש"י בפירושו עה"ת (שמות שם) כ' "פרוש הי' ממנה כו' והחזירה ועשה בה לקוחין שניים" ולא כבגמ' סוטה (יב, א) "עמד וגירש את אשתו. . . עמד והחזיר את אשתו" (ועד"ז בכ"מ. וראה גם מכילתא דרשב"י (פ' שמות) "גירש את אשתו. . . עשה בה קדושין") – משמע קצת שלא היו גדר קידושין (דלאחר מ"ת). ואכ"מ.

ב"שטר כתובה" – ובהקדם מה שיש לדייק בלשון רש"י "ושטר כתובה" – דלכאורה תיבת "ושטר" מיותרת, והי' מספיק לכתוב ("שטר אירוסין ו)כתובה" (כפי שנק' בכל מקום, וגם בפרש"י לעיל)⁴⁶.

והביאור:

ענין הכתובה מצינו כבר לפניו ואפילו בנוגע לשכח, "הרבו עלי מאוד מהר – כתובה" (כנ"ל רס"ב), ומפרש בנוגע ליצחק ורבקה "שכך כתב לה יצחק בכתובה ליתול שני גדיי עזים בכל יום"⁴⁷, וגם מפורש בפרש"י לעיל (כנ"ל) ד"נשים (סתם) בכתובה (ורק) פילגשים בלא כתובה".

אבל כתובה בכלל (שמצינו גם לפני מ"ת) היא רק ההתחייבות דהבעל על נתינת ממון וכל הצרכים לאשה, אבל אינה קשורה עם עצם הנישואין, ולכן אין הכרח שתהי' בכתב; משא"כ אחר מ"ת, הרי ענין הכתובה שייך לעצם הנישואין, וכמ"ש הרמב"ם⁴⁸ "מ"ע לישא אשה בכתובה וקידושין", וכן אסור לדור עם אשתו אם אבדה כתובתה⁴⁹.

וזהו דיוק לשון רש"י "שטר כתובה – דכיון דיוסף השתדל שנישואיו יהיו מעין הנישואין

וכן בענינו: כדי לתת תוקף לאירוסין שלו [שמצד עצמם הרי (לפני מ"ת) אין להם תוקף כנ"ל] – כתב יוסף את אירוסיו בשטר, לראי' שאירס את אשתו⁴⁴.

ויש לומר הטעם שרק ביוסף מצינו הידור זה – כי כיון שהי' במצרים, שהמצריים הם "שטופי זימה"⁴⁵ (ובפרט לאחר המאורע עם אשת פוטיפר), היתה צריכה להיות זהירות מיוחדת ותוספת חומרא וקדושה בעניני אישות, ולכך הוסיף בנישואיו שיהי' עכ"פ מעין האירוסין שלאחר מ"ת, שתיכף, בזמן ההכנה לנישואין, נעשית האשה מיוחדת לאיש זה וכו'.

וע"פ זה יש לומר שזה הי' המכוון בדברי יעקב "מהיכן יצאו אלו": אין הכוונה ב"יצאו" – נולדו, לחשוש שנולדו מנשואין שלא כהוגן, אלא זהו ביטוי של תמי': "מהיכן יצאו כו" – מאיזה טעם וסיבה יצאו מהיות ראויים לברכה; ובפשטות: כיון שנולדו בארץ של "שטופי זימה", חשש שמא זה גרם שלא יהיו ראויים לברכה.

ומעתה יובן גם תוכן מענה יוסף על תמיהת יעקב ("מהיכן יצאו אלו שאינן ראויין לברכה") – "בני הם אשר נתן לי אלקים בזה", בניו (לא רק כפשוטו, אלא) "אשר נתן לי אלקים בזה", שהם בני נישואין כאלו שהיו בתכלית השלימות, אפילו לגבי הנהגת האבות עצמם – ולראי' על זה "הראה לו שטר אירוסין".

מנאו דעד"ז הכוונה גם בשטר כתובה

1. ויש לומר, שעד"ז היא כוונת רש"י

(46) בפענח רזא כאן פירש"י בשטר דילפינן לי' מזה ספר תולדות אדם (בראשית ה, א) לכן האי נמי מיירי בספר. ועד"ז במושב זקנים עה"ת ("בשטר וקידושין"). ובמדרש הגדול "בכתובה וקידושין". ובכמה כת"י רש"י (שתח"י): שטר אירוסין וכתובה.

(47) פרש"י תולדות כז, ט.

(48) בהמצוות שבכותרת להל' אישות. ובמל"ת "שלא תבעל אשה בלא כתובה ובלא קידושין". וראה השגות הרמב"ן (ועוד) לסהמ"צ מצות ל"ת שנה שהקשה על הרמב"ם שם. וראה בהנסמן בעהרה⁵⁰.

(45) פרש"י לך יב, יט. וירא כ, טו. וראה פרש"י בא יב,

שלאחרי מ"ת, לכן דייק שיהי' לו "שטר
כתובה"⁵⁰.

50) או י"ל שהכוונה בשטר כתובה היא להחייבים
דשארה כסותה ועונתה, ע"ד מ"ש בביאורי הגר"א אה"ע
סכ"ו סק"ז בסופו.

49) רמב"ם הל' אישות פ"י ה"י. – ואף שזהו דין דרבנן
(וראה שם ה"ז ובהגמ"י שם ס"ו), הרי קיימו האבות כל
התורה כולה, גם גזירות דרבנן, כמו שמצינו באברהם (כנ"ל
ריש ס"ג והערה 27).

דרכי החסידות

מלוקט משיחות, אגרות וכתבי
כ"ק אדמו"ר מוהרריי"צ מליובאוויטש נ"ע

גם עבודה פשוטה מביאה תועלת מרובה

"ענין ה'עבודה' דומה לשדה זרועה וגן עושה פירות, ואילו ה'השכלה' לדבר שבו מטיבין הקרקע, אשר עם היות שעי"ז מתגלה יותר כח הצומח אעפ"כ הרי כח הצומח הוא בארץ דוקא" – אגרת קודש בענין מעלת ההתעסקות ב'עבודה'

בשנת תר"ן היה הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק (אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע) לומד ברבים שיעור קבוע בדברי חסידות שלש פעמים בשבוע, ביום הראשון, השלישי והחמישי, בביהכנ"ס הנקרא "דער קליינער זאל". בשיעור זה היו לומדים מאמרי פרשת השבוע מספר "תורה אור" (לרבנו הזקן – בעל התניא והשו"ע).

השומעים היו כעשרה איש שהיה להם איזה ידיעה בחסידות, והשאר היו פשוטים שהבינו מעט מזער.

דרך לימודו היה, אשר טרם שנגש ללמוד היה מרציא את הענין שילמדו, ובהרצאתו זאת היה כל תכן נושא הלימוד, ובעת הלימוד כאשר סליק ענינא היה חוזר בקצרה על נושא הלימוד, ואחר הלימוד היה חוזר בקצרה על הלימוד.

ואחר כל לימוד היה מדגיש איזה ענין הנוגע ל'עבודה' (- עבודת האדם בתיקון מידותיו וכו') מהמאמר שלמדו, ועל הרוב היה מסיים באיזה סיפור או שיחה קצרה ומענינת.

הלימוד בכלל והשיחות והסיפורים בפרט, פעלו על השומעים ואחדים מהם התחילו לעסוק ב'עבודה' להאריך בתפלה ולהתנהג בדרכי החסידים.

החסיד ר' חנוך הענדיל היה לומד בכל יום בין מנחה למעריב פרק תניא ברבים. אופן לימודו

היה מלבב מאד, ובעניני 'עבודה' היה מאריך בביאורים והסברים של דברי מוסר שעשו רושם כביר על השומעים.

בין שומעי לימודו היו אברכים ובחורים מאזרחי העיר שהיו פשוטים ביותר, ואעפ"כ פעל עליהם הלימוד לטובה כ"כ עד שנתעלו ביראת שמים והנהגה.

ובהתועדות של חסידים פעם א' הרבה ר' חנוך הענדיל לדבר על אדות האברכים שהתחילו להתעסק בעבודה שבלב ועל אדות האברכים הפשוטים שהטיבו דרכם בהנהגה וביראת שמים.

וירבה אז לדבר בשבח לימוד תורת החסידות ותועלתו לנטוע יראת שמים והנהגה טובה גם באנשים פשוטים, ויספר אשר זקני החסידים היו אומרים שלימוד פרק תניא מזכך את האויר ומאיר במרחק של חמישים פרסא.

החסיד רמ"מ טשערנין דיבר אז במעלתם של אנשים פשוטים, אשר כשהחסידות פועלת עליהם הוא נעלה יותר מכמו פעולת החסידות על בני-תורה.

כל חסיד וחסיד – אמר הרח"ה – צריך להשתדל לפעול איזה פעולה טובה בחברו בעניני חסידות הן בלימוד והן ב'עבודה', ואפילו אם תהיה הפעולה קטנה ביותר מ"מ היא מביאה תועלת מרובה.

איש כפרי אנכי מנעורי – אמר הרח"ה – ומכיר אנכי בעבודת האדמה ובעניני זריעה ויודע אנכי אשר כל הקרקעות צריכים לחרישה ומטר, אבל יש ארץ זיבורית אשר אף שגם בה יש כח הצומח להצמיח כמו בקרקע עידית, מ"מ צריכים עצות שונות איך לגלות כח הצומח שבה, ואחת העצות היא שמזבלין אותה ואז נותנת את יכולה, הרי שגם עבודה פשוטה מביאה תועלת מרובה, ואם כן הנה גם העובד הפשוט יש לו חלק גדול בטיב הצמיחה.

ומכיון ששמע החסיד רמ"מ טשערנין את המשל הזה מפי הרח"ה, נזכר בהתועדות החסידים שהיתה בשמחת בית השואבה שנת תרל"ב בעיר באריסאוו אצל החסיד ר' שמואל דובער המשפיע, בהתועדות ההיא היו כמה מנכבדי החסידים, מהם 'משכילים' (שהתעסקו בעיקר בעניני ה'השכלה' שבתורת החסידות) ומהם 'עובדים' (שעיקר עיסוקם היה בעניני עבודת האדם שבתורת החסידות).

הרשד"מ שיבח אז את ענין ה'עבודה' והרים את מעלתה למעלה הרבה על ה'השכלה', ויאמר כי כל ענין ה'השכלה' אינו אלא בשביל ה'עבודה', והמשיל את ענין ה'עבודה' לשדה זרועה וגן עושה פירות, ואת ה'השכלה' לדבר שבה מטיבין את הקרקע, אשר עם היות שעי"ז מתגלה יותר כח הצומח אעפ"כ הרי כח הצומח הוא בארץ דוקא.

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק אמר לי: "חסידים קענען האבן גאר איין אנדער געשמאק אין א ענין פון עבודה, מען בעדארף נאר מעורר זיין". [= "לחסידים יכול להיות תענוג אחר לגמרי בענין של 'עבודה', צריך רק לעורר ע"כ"].